

Foto: Anda van Riet

VIRTUEEL TAALDORP

Donderdagmiddag 16.00 uur: leerlingen van OSG West-Friesland zitten klaar in Hoorn om personages te interviewen over hun bezigheden ten tijde van de (virtuele) moord op de gesimuleerde Titanic. Studenten Frans van de Educatieve Faculteit van de Hogeschool van Amsterdam zitten klaar in Amsterdam Zuid om hen te woord te staan. Op de virtuele Titanic natuurlijk. In dit artikel vertellen Maartje Visser & Ton Koenraad over hun ervaringen met het virtuele taaldorp.

Maartje Visser & Ton Koenraad

Veel scholen organiseren ieder jaar een taaldorp: een nagebootst dorp waarin leerlingen taaltaken uitvoeren in zo realistisch mogelijke situaties. Op de vakcommunity's worden regelmatig vragen gesteld over de organisatie van een taaldorp. Het Expertisecentrum MVT bundelde ervaringen over taaldorpen in de publicatie *Een taaldorp spreekt niet vanzelf* (Van Nieuwenhoven et al., 2008).

Het uitvoeren van een taaldorp heeft een aantal voordelen:

- Leerlingen leren zich beter redden in alledaagse gespreksituaties door te oefenen in een taaldorp. Het werken in (bijna) levensechte situaties vergroot de motivatie en heeft daarnaast een positieve uitstraling zowel naar de school intern als extern.
- Er wordt een hoog rendement in relatief korte tijd

bereikt. Leerlingen worden zich in de oefenfase en zelfs tijdens de uitvoering van het taaldorp bewust van lacunes in hun kennis of vaardigheden in levensechte communicatieve situaties. Dit kan stimuleren tot het leren van nieuwe kennis en vaardigheden.

- Leerlingen leren van en met elkaar, doordat ze taaltaken vaak in groepjes uitvoeren.
- Leerlingen leren (en durven) fouten te maken, met name als de inhoud en niet de vorm van de boodschap belangrijk is.
- Het voorbereiden en uitvoeren van een taaldorp kan tot meer samenwerking van mvt-docenten leiden (wanneer het taaldorp voor meerdere talen uitgevoerd wordt).

Het taaldorp kent echter ook nadelen. Een belangrijke motief om een virtuele variant van het taaldorp te ontwikkelen was de mogelijkheid om minder tijd en energie in de jaarlijks terugkerende decorbouw te hoeven steken. Eenmaal ontwikkeld is het virtuele dorp immers permanent beschikbaar en kan het naar behoefte uitgebreid worden. Zo kan deze werk- en toetsvorm vaker en flexibeler ingezet worden en op grotere schaal (met meerdere scholen) gerealiseerd worden.

Toch heb je ook in de virtueeltaaldorpvariant nog steeds wel mensen nodig die als gesprekspartner en/of beoordelaar aanwezig zijn op het moment van uitvoering. Door de plaatsonafhankelijke dimensie van 3D-platformen bieden deze echter meer mogelijkheden om 'derden', zoals native speakers, competente (oud-) leerlingen en ouders, ouderejaars leerlingen en andere leraren en leraren in opleiding (lio's), te betrekken bij de uitvoering van taaldorpen.

Het project ViTAAL, Virtueel TAALdorp, is ontwikkeld om tegemoet te komen aan de nadelen van taaldorpen én om ervaring op te doen met de technische mogelijkheden van virtuele werelden in het voortgezet en hoger onderwijs.

Virtueel taaldorp

Een virtueel taaldorp is te omschrijven als een dorp met diverse locaties (zoals een bakker, een politiebureau, een museum, een VVV, een terras) in een virtuele wereld, bedoeld voor het oefenen en toetsen van gespreksvaardigheid in een vreemde taal of de moedertaal. Taalleerders loggen in op een virtuele wereld, gaan naar het virtuele taaldorp en kunnen in dat virtuele taaldorp gesprekken voeren met elkaar en met (bijna-)moedertaalsprekers van de vreemde taal, zowel een-op-een als met meerdere mensen tegelijk. Deze gesprekken

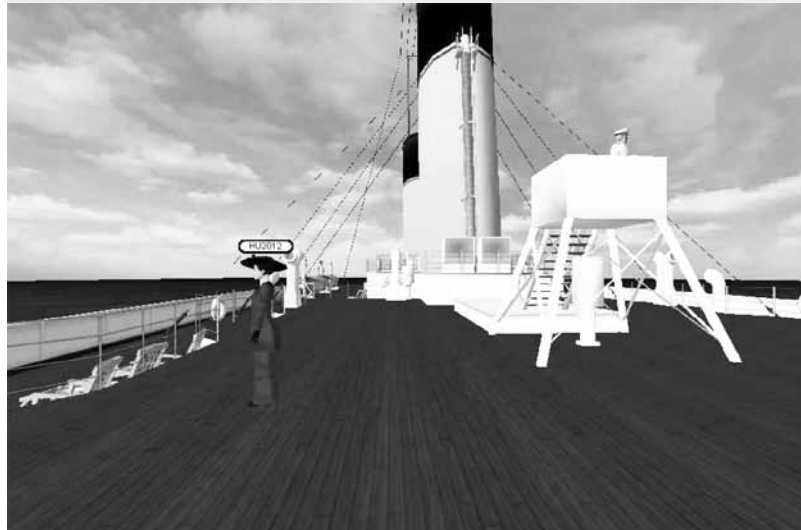
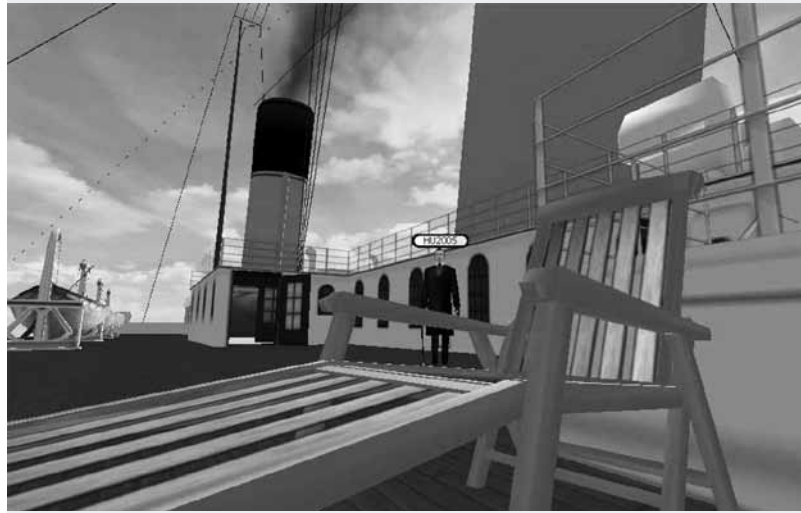
kunnen begeleid worden door of afgewisseld worden met geschreven chat. In principe kunnen de gesprekken worden opgenomen, met een opnamemogelijkheid in het softwareprogramma van de virtuele wereld zelf of met een extern softwareprogramma, zoals Audacity. Dit is een gratis opnameprogramma, dat eenvoudig te installeren is en qua bediening lijkt op een ouderwets cassetdeck. Daarnaast is het mogelijk om diverse bronnen aan te bieden in het virtuele dorp: leerlingen kunnen kijken naar videostreams van bijvoorbeeld TV5, kunnen naar de radio luisteren en kunnen externe sites bezoeken die daar voor hen aangeboden worden.

Om een virtueel taaldorp te realiseren is een virtuele wereld nodig. In het ViTAAL-project is gebruikgemaakt van Active Worlds, een virtuele wereld die ter beschikking werd gesteld door SURF (<www.surf.nl>). Active Worlds draait op een externe server waar toegang toe verkregen wordt door een hulpprogramma te installeren

Technische eisen

Om met een virtueel taaldorp te kunnen werken kunt u deze technische vragen voorleggen aan uw systeembeheerder:

- een (passend ingerichte) virtuele wereld, zoals Active Worlds (<www.activeworlds.org>) of Second Life (<www.secondlife.com>);
- computers met hulpprogramma om toegang te verkrijgen tot de virtuele wereld;
- vaste internetverbinding in verband met zware audiovisuele toepassingen in het programma;
- accounts (gebruikersnaam en wachtwoord) / extra accounts in verband met vastlopen;
- koptelefoons met microfoon;
- geluidsrecorder Audacity (gratis te downloaden van internet, <<http://audacity.sourceforge.net>>);
- de zogenaamde LAME-encoder om geluidsopnames in Audacity op te slaan als MP3 (<tinyurl.com/ltmlame>);
- opnemen van de software in de zogenaamde ghost image van het schoolnetwerk;
- een gelamineerde handleiding met instructies over onder meer het bewegen en het opnemen van gesprekken in de virtuele wereld;
- een plattegrond van het virtuele taaldorp met gesprekslocaties (om verdwalen te voorkomen).

op het schoolnetwerk. Via een account met gebruikersnaam en wachtwoord hebben leerlingen, docenten, lio's en opleiders toegang tot het virtuele taaldorp. Met het oog op veiligheid is het virtuele dorp alleen toegankelijk gemaakt voor leerlingen en overige betrokkenen bij het project.

Ontwikkelproces

Het ViTAAL-project heeft materiaal ontwikkeld voor de brugklas vmbo en havo/vwo, en voor 4 vwo. Dankzij de toegewijde en creatieve inzet van de systeembeheerder van een van de betrokken scholen is het virtuele taaldorp in Franse stijl gebouwd voor de brugklas, terwijl voor 4 vwo gewerkt is met de bestaande virtuele wereld Titanic, aangevuld met extra attributen. Op de Titanic deden de leerlingen een moordspel dat in de vorm van een talenquest, 'Panique à bord' (<tinyurl.com/lmtitanic>), hen in teams naar de oplossing leidde. Hoewel de context van een moordspel op zichzelf geen realistische taalkaak is, is hiervoor toch gekozen omdat het spelelement motiverend was en aanleiding gaf tot verschillende leerzame taalactiviteiten (informatie opdoen in gesprekken, lezen, luisteren, mondeling verslag doen).

De keuzes voor gesprekslocaties in het virtuele taaldorp en op de Titanic zijn gemaakt op basis van thema's en inhoud uit de leergang in gebruik op een van de deelnemende scholen en op basis van 'can-do statements' van het Europees Referentiekader (ERK) voor spreken en gesprekken voeren (passend bij het ERK-niveau van leerlingen in de brugklas en de vierde klas).

Organisatorische tips voor het werken met een virtueel taaldorp

- Train gebruikers vooraf in werken met virtuele wereld: avatars, ruimte, interactiemogelijkheden, opnemen van gesprekken.
- Deel een plattegrond uit van het virtuele taaldorp met locaties.
- Maak VIRTiquette-afspraken (niet allemaal op één hoop blijven staan bij binnenkomst).
- Bekendheid met elkaar creëert commitment (en veiligheid).
- Plan voldoende contactmomenten tussen docent(en) en studenten/begeleiders lerarenopleiding en tussen studenten en leerlingen.

Lio's van de EhvA hebben aan de hand van ontwerp-richtlijnen per situatie voorbeelddialogen, vocabulaire, opwarmers (oefeningen om voorkennis te activeren) en spreekkaarten (korte taaltaken) gemaakt. Ook hadden zij de rol van bewoner van de virtuele wereld en traden op als virtuele mentor en als beoordelaar van de gesprekken. Iedere student was verantwoordelijk voor de begeleiding van een groepje van drie à vier leerlingen. Zo konden er – naast de reguliere lessen – per leerling afspraken gemaakt worden over extra online oefenmomenten tussen leerling en student.

Ervaringen

Leerlingen én hun docenten waren enthousiast over het werken met een virtueel taaldorp en met de talenquest op de virtuele Titanic. In 3D-omgevingen kan je veel uiteenlopende settings aanbieden voor het uitvoeren van authentieke beroeps- en taakgerichte, communicatieve activiteiten. De ervaring was dat leerlingen zich snel leerden voortbewegen in de virtuele wereld tijdens de voorbereidende technische training. Een verrassend voordeel was de ervaring dat leerlingen zich tijdens de gesprekken makkelijker uitdrukten in de vreemde taal, naar eigen zeggen omdat ze zich konden 'verschillen' achter hun avatar (hun 3D-identiteit in de vorm van een digitaal poppetje). Daardoor durfden ze ook makkelijker fouten te maken en waren ze meer gericht op het

Didactische tips voor het werken met een virtueel taaldorp

- Gebruik een vast taakformat, betrek docenten bij het ontwikkelproces; maak open taaltaken en creëer onverwachte momenten.
- Zorg voor een oefen-/voorbereidingscyclus.
- Maak een planning wie, wanneer, waar, waarover praat.
- Maak een stappenplan met voorbereidende en afsluitende handelingen:
  - aanzetten opnamesoftware;
  - controleren opname settings;
  - opslaan van voicechat;
  - het starten, kopiëren en opslaan van geschreven chat;
- tussentijds en afsluitend reflecteren en consolideren (via taalportfoliodossier), en spreek vervolgcities af.

gaande houden van het gesprek. Voor leerlingen maakt deelname aan de simulaties in de 3D-wereld het belang van het leren van een taal tot een minder abstracte activiteit. Plotseling was heel concreet welke kennis en vaardigheden nodig waren om te kunnen functioneren in situaties die het gebruik van de doeltaal vereisen. 'En weten dat je straks met echte Franssprekende mensen in Amsterdam van de lerarenopleiding praat', verhoogt de motivatie voor het uitvoeren van voorbereidende leeractiviteiten in de 'real life' onderwijssituatie in de klas.

De samenwerking tussen scholen en lerarenopleiding is complex maar uitvoerbaar gebleken. Die samenwerking is randvoorwaardelijk (zonder studenten geen taaldorp) maar biedt ook een echte win-winsituatie. Scholen zijn blij met het ontwikkelde taaldorplesmateriaal en de bijdrage aan de bezetting van het taaldorp. De opleidingen kunnen op hun beurt zo de kwaliteit van hun vakdidactische curriculumonderdelen verbeteren. De studenten hebben immers de mogelijkheid om praktijkervaring op te doen met het (mede)ontwerpen van taakgericht (online) onderwijsmateriaal en het 'on-the-job' begeleiden en evalueren van leerprocessen in virtuele omgevingen. Zo kunnen zij hun didactische kennis en gedragsrepertoire voor spreekvaardigheidsonderwijs vergroten. Tevens biedt samenwerking opleidingen de mogelijkheid praktijkonderzoek te doen en het gebruik van instrumenten als het ERK en het Europees taalportfolio te verbinden aan praktijkervaringen. De gesprekken van leerlingen werden opgenomen en beoordeeld met ERK-beoordelingsrichtlijnen (<tinyurl.com/lmteval>) en konden vervolgens opgeslagen worden in het eigen taalportfolio van de leerlingen als basis voor verdere stappen in het leerproces. Doordat zowel studenten als hun lerarenopleiders en docenten de opgenomen gesprekken beoordeelden, werd de beoordelaarsbetrouwbaarheid tussen beoordelaars groter, wat leidde tot een meer valide meting van gespreksvaardigheid.

Organisatie

Als u zelf een virtueel taaldorp wilt inzetten, is een aantal vragen van belang:

- Voor welke leerlingen (met welk ERK-niveau)?
- Met welke begeleiders (bijvoorbeeld studenten)?
- Waar (welke situaties)?
- Wat wordt uitgevoerd (welke taaltaken)?
- Hoe wordt dit vastgelegd (bijvoorbeeld via opgenomen voicechat en schrijfchat)?

• Op welk ERK-niveau worden gesprekken beoordeeld? Vanuit het project raden we aan om te werken met vier fasen. De eerste fase is de *voorbereidingsfase*, waarin geoefend wordt met taaltaken, de techniek geïnstalleerd en uitgelegd wordt en waarin instructie gegeven wordt aan leerlingen, docenten en lio's of ouderejaars over de werkwijze. De tweede fase is de *uitvoeringsfase*. In deze fase wordt het virtuele taaldorp daadwerkelijk uitgevoerd. Hiervoor is het maken van een goede gespreksplanning tussen leerlingen en studenten van belang. De derde fase is de *evaluatiefase*. Hierin worden gesprekken beoordeeld en wordt de beoordeling nabesproken (tussen docent, lio en zo mogelijk de lerarenopleider). In de vierde fase worden tot slot afspraken gemaakt over verder te ondernemen leerstappen in het leerproces van leerling én student.

Realistisch en veilig

Het virtueel taaldorp kan een waardevolle aanvulling zijn op het taalonderwijs. Het biedt afwisseling in de leeromgeving en plaatst leerlingen én studenten in een (bijna) realistische situatie. Toch biedt het wel voldoende veiligheid om te kunnen leren. Leerlingen voelen zich serieus aangesproken op hun taalvaardigheid en werken samen met hun docenten om die gericht te verbeteren. Studenten leren leerlingen begeleiden vanaf hun eigen lerarenopleiding. Het lijkt een uitgelezen kans voor laagdrempeliger samenwerken tussen scholen en lerarenopleidingen. ■

MEER INFORMATIE

Voor meer informatie over het project ViTAAL kunt u contact opnemen met Ton Koenraad, Hogeschool Utrecht (<ton.koenraad@hu.nl>), en Maartje Visser, CPS (<m.visser@cps.nl>). U kunt ook de projectwebsite raadplegen: <www.cps.nl/talencentrum/vitaal>. Voor het opvragen van de (gratis) brochure *Virtueel taaldorp* – zolang de voorraad strekt – kunt u een mail sturen naar Maartje Visser (<m.visser@cps.nl>) onder vermelding van 'brochure virtueel taaldorp', uw naam, school en adres.

Scholen kunnen aangeven dat zij geïnteresseerd zijn in de uitvoering van een virtueel taaldorp. Idealiter melden scholen zich aan bij Ton Koenraad en/of Maartje Visser, nadat zij contact gezocht hebben met een lerarenopleiding van de betreffende taal/talen in hun regio, zodat een match gemaakt kan worden tussen studenten (en hun docent) van de lerarenopleiding en scholen. Samen kan dan een planning gemaakt worden voor de uitvoering van het virtueel taaldorp. Dank aan onze 'partner in crime' Rietje Benner, lerarenopleider Frans aan de EhvA, die tot op einde van haar actieve loopbaan als lerarenopleider vernieuwing zocht.

LITERATUUR

Nieuwenhoven, E. van, Corda, A., & Caspers, J. (2008). *Een taaldorp spreekt niet vanzelf*. Leiden: Expertisecentrum MVT. Verkrijgbaar via internet: <tinyurl.com/lmtaaldorp>.

Foto: Anda van Riet

HET JUISTE BOEK OP HET JUISTE MOMENT DEEL 2 Wat bevordert een goede keuze?

In het vorige nummer van LTM beschreef Theo Witte wat er mis kan gaan als leerlingen boeken lezen die niet bij zijn niveau passen. In dit artikel gaat hij op zoek naar oplossingen: hoe kunnen leerlingen tot een betere keuze komen bij het uitzoeken van een boek?

Theo Witte

Uit onderzoek (Witte, 2008) naar de literaire ontwikkeling van havo- en vwo-leerlingen in de tweede fase kwam naar voren dat de boekkeuze veel invloed heeft op de literaire ontwikkeling van leerlingen. In de praktijk blijkt dat veel leerlingen niet het juiste boek kiezen. In het eerste deel van dit tweeluik heb ik dit probleem besproken en proberen te verklaren. In dit tweede deel zal ik uiteenzetten hoe leerlingen tot een betere keuze kunnen komen.

Stimulerende factoren

Naast belemmerende factoren kunnen uit mijn onder-

zoek naar de literaire ontwikkeling ook stimulerende factoren worden afgeleid. In hoofdstuk 9 van die studie wordt verslag uitgebracht van de ervaringen van leerlingen en docenten op zes scholen. Veel van deze ervaringen roepen herinneringen op aan de ervaringen die docenten als Chambers (1995) en Pennac (1993) ruim tien jaar geleden al optekenden. Het is nodig dat leerlingen ervan doordrongen worden dat er passende boeken zijn. Daarnaast moeten leerlingen zich meer bewust worden van het ontwikkelingsdoel van het literatuuronderwijs en de beschikking krijgen over informatie 'op maat'. Gebleken is echter dat het leveren van didactisch maatwerk moeilijk is. Daarom wordt op dit moment de website <www.lezenvoordelijst.nl> ontwikkeld, die docenten en leerlingen hulp zal gaan bieden bij het kie-